

ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ШЛЯХОМ ІНТЕГРАЦІЇ ПРОГРАМ ПОЧАТКОВОЇ І СЕРЕДНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА ПРИКЛАДІ МОСКВИ

Постановка проблеми. В зв'язку з процесами, які відбуваються в Росії щодо формування нових адміністративно-територіальних утворень федеральних округів, посиленням ролі суб'єктів Федерації, переведенням фінансування початкової професійної освіти (ППО) та середньої професійної освіти (СПО) на регіональний рівень, освітня політика стає об'єктом взаємодії органів управління всіх рівнів і, передовсім, регіонального. Тому управління регіональними системами ППО і СПО можна розглядати як один із важливих факторів підвищення педагогічної ефективності і якості підготовки кваліфікованих робітничих кадрів.

Можна прогнозувати зменшення ролі централізованих методів управління федеральною системою освіти з одночасним зростанням повноважень регіональних освітніх систем, а також самостійності самих навчальних закладів.

Таблиця 1

Основні показники розвитку професійної освіти

	1995 р.		2000 р.		2003 р.		2004 р.	
	Тис. чоловік	У % по виду	Тис. чоловік	У % по виду	Тис. чоловік	У % по виду	Тис. чоловік	У % по виду
Чисельність студентів (учнів)	6410	100	8782	100	10718	100	11088	100
в тому числі в закладах професійної освіти								
початкової	1689	26	1679	19	1649	15	1604	15
середньої	1930	30	2361	27	2613	25	2600	23
вищої	2791	44	4742	54	6456	60	6884	62
Прийом	2278	100	3004	100	3373	100	3332	100
в тому числі в закладах професійної освіти								
початкової	928	41	845	28	823	24	783	23
середньої	669	29	867	29	906	27	890	27
вищої	681	30	1292	43	1644	49	1659	50
Випуск	1718	100	1978	100	2401	100	2487	100
в тому числі в закладах професійної освіти								
початкової	841	49	763	39	722	30	708	29
середньої	474	28	580	29	702	29	703	28
вищої	403	23	635	32	977	41	1076	43

В 2005 році близько 40 % закладів середньої професійної освіти (ЗСПО) і 92% закладів початкової професійної освіти (ЗППО) були передані у власність суб'єктів РФ. Решта 250 ЗППО і близько 1500 ЗСПО залишились у федеральному підпорядкуванні. На відміну від системи ППО значна частина закладів СПО (до 50%) продовжує знаходитися в підпорядкуванні галузевих міністерств, хоча в даний час вони передаються в Міністерство освіти і науки РФ [11, с.8-10]. Виходячи із стійких для Росії тенденцій децентралізації

управління, можна прогнозувати поступову передачу більшості закладів СПО і ППО суб'єктам Федерації.

У результаті непередбаченої і поспішної передачі закладів професійної освіти (ПО) суб'єктам Російської Федерації відбулося скорочення кількості закладів ППО і учнів, які в них навчаються (див. табл.) [7, с.13].

Отже, ми бачимо, що скорочення набору учнів в навчальні заклади ППО негативно впливає на розвиток економіки через подальше загострення дефіциту робітничих кадрів.

Суб'єкти Федерації зрозуміли, що підготовка робітничих кадрів, дефіцит яких в останні роки стабільно високий, стає віднині цілком їхньою турботою. В багатьох регіонах (Москва, Кемерово, Ліпецк, Челябінськ та ін.), місцева влада зразу ж взяла ситуацію під контроль. Там значно збільшили фінансування закладів професійної освіти, прийняли закони і рішення спрямовані на їхній розвиток [5, с.14-15].

Здійснювані реформи скеровані на мобілізацію внутрішніх ресурсів системи професійної освіти, оптимізацію змісту професійної підготовки, нові організаційні форми і технології, економічні та управлінські механізми. Виникла потреба залучення зовнішніх ресурсів (фінансових, матеріально-технічних, організаційних, інформаційних, кадрових, інтелектуальних) з одночасним розгортанням системи широкого соціального партнерства в сфері професійно-технічної освіти та перетворенням її в рівноправну, самостійну і затребувану економікою регіону сферу [5, с.14-15].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Діяльність та розвиток навчальних закладів ППО і СПО Москви висвітлено в окремих нормативно-правових актах: в Законі Російської Федерації «Про освіту» 1994 р. [15], в Законі «Про початкову і середню освіту в місті Москві» 2005 р.[1], Національній доктрині про освіту 2000р.[8], Постанові Уряду Москви «Про міську цільову програму розвитку ППО і СПО в місті Москві «Робітничі кадри» на 2005-2007 рр. та 2008-2010 рр.»[9; 10].

Основні положення з реформування управління ППО і СПО Російської Федерації та Москви досліджувались рядом авторів В. Гаськовим, І. Смірновим, Н. Карташовою та ін. [3; 11; 12; 4].

Розвиток закладів ППО і СПО та якість підготовки висококваліфікованих робітничих кадрів в місті Москві розглядали О. Читаєва, В. Лісов, А. Володарська, В. Кулаков, І. Смірнов та ін. [14; 6; 2; 5; 13].

Виклад основного матеріалу. Прикладом підвищеної уваги до системи професійної освіти є Москва, уряд якої, 19 жовтня 2004 року прийняв Постанову «Про участь органів виконавчої влади міста Москви, об'єднань профспілок і працевлаштувачів в розвитку закладів початкової і середньої професійної освіти з урахуванням потреб економіки міста в кваліфікованих робітничих кадрах» [11, с.8-10].

Відповідно до цієї Постанови:

- затверджені Міські цільові програми «Розвитку закладів початкової і середньої професійної освіти міста Москви на 2005-2007 та 2008-2010 роки» [9; 10];
- державні навчальні заклади ППО і СПО інтегровані в єдиний тип: державні заклади безперервної професійної освіти – коледжі;
- створені державно-громадські координаційні ради міста Москви з підготовки кваліфікованих робітничих кадрів;
- засновано 250 іменних стипендій уряду Москви в розмірі трьох мінімальних розмірів оплати праці;
- Московська конфедерація промисловців і підприємців (працевлаштувачів) і Московська федерація профспілок заснували 250 іменних стипендій (пропорційно);
- створені Науково-дослідний інститут розвитку професійної освіти і Центр якості професійної освіти [6, с.3-5].

Однак, система професійної освіти і столиці, і Росії продовжує працювати в режимі замкнутості і самодостатності. В Москві, наприклад, працевлаштовуються 80% випускників, а з отриманої професії – 60 %, коли по країні, в середньому – близько половини [4, с.45-48].

Слід зазначити, що в Законі м. Москви «Про початкову і середню професійну освіту», прийнятому в 2005 році, вперше в російському законодавстві записано про обов'язок «навчальних закладів і організацій початкової і середньої професійної освіти сприяти працевлаштуванню своїх випускників шляхом підписання з працедавцями – замовниками кваліфікованих кадрів і учнями, студентами навчальних закладів і організацій договорів про працевлаштування випускників цих навчальних закладів і організацій у відповідності з отриманою спеціальністю («кваліфікацією») [11, с.9-11].

Московською конфедерацією підприємців проводиться оцінка працедавцями якості підготовки випускників коледжів. Три роки тому проводилося пілотне опитування декількох московських підприємств, яке дало невтішні результати:

- зменшення до 20 % робітників вищої кваліфікації (раніше було 60%, і це відповідало рівню ФРН, Франції, США);

- 90 % працедавців вкрай низько оцінюють практичну підготовку, обсяг якої з багатьох професій скоротився в 1,5-2 рази. (Порівняння наших навчальних програм з програмами ФРН показує, що там обсяг практичної підготовки вдвічі вищий) [13, с.153-155].

У Законі РФ «Про освіту» записано, що федеральні компоненти державних освітніх стандартів визначають лише мінімальний рівень потреб [15].

Отже, потрібні нові форми оцінки якості. Можливо, потрібно піти шляхом організації незалежної оцінки якості підготовки випускників сертифікованими оцінювальними центрами (досвід Великобританії). Ще ефективнішим може бути досвід ФРН з оцінювання якості кваліфікації випускників ремісничими палатами. А в Молдавії – проводиться експеримент з оцінки якості підготовки випускників закладів професійної освіти Торгово-промисловою палатою. Зрозуміло одне – потрібний діалог з союзом працедавців Москви, їхня участь у підготовці та перепідготовці робітничих кадрів.

Створена Постановою уряду Москви інноваційна модель закладів безперервної професійної освіти – коледжів не може розглядатися спрощено, тільки як укрупнення навчальних закладів. Статус коледжів має бути змінений, вони повинні розглядатися не тільки як навчальні заклади, а й як науково-навчальні комплекси. Потенціал для цього є, оскільки половину коледжів очолюють кандидати наук.

У кращих коледжах (з досвіду вузів) мають бути створені галузеві навчально-методичні об'єднання для розробки проектів «московських стандартів» професійної освіти, експертизи навчальних планів і програм, навчальних і методичних посібників, тестів вихідного контролю з визначених груп професій, включаючи програми для внутрішньофірмової підготовки робітників і додаткової професійної освіти [6, с.3-5].

Навчальні плани і програми, які на даний час реалізуються в коледжах вимагають експертизи і переатестації, виходячи із їхньої невідповідності «московським стандартам» професійної освіти підвищеного рівня, різкого (в 1,5-2 рази) збільшення об'ємів практичного навчання в загальній структурі навчального часу, погодження змісту професійної освіти з основними замовниками кадрів даного коледжу, наступності програм загальної, початкової і середньої професійної освіти [11, с.8-10].

Проведена в столиці системна інтеграція закладів СПО дала змогу на базі 184 ПТУ, ліцеїв і технікумів створити єдиний тип закладів СПО – коледжів, які реалізують програми загальної, початкової і середньої професійної освіти.

Дана концепція ґрунтується на сучасній парадигмі професійної освіти. Роботодавець повинен визначати – чого вчити, навчальний заклад – як вчити, а абітурієнт – вибирати де і за якою програмою вчитись.

Результати проведених досліджень показують, що підприємства відчувають гостру потребу, в першу чергу, в робітничих кадрах високої кваліфікації: четвертий – п'ятий

розряди (якщо вимірювати по шестирозрядній шкалі). Це зазначають 81% опитаних респондентів [12, с.2-4].

Мета експерименту, який проводиться в Москві полягає в тому, щоб шляхом інтеграції змісту програм початкової і середньої професійної освіти отримати резерв навчального часу і використати його на додаткове підвищення кваліфікації випускника. Здійснити цю мету можна поступовим переходом до нового покоління інтегрованих програм професійної освіти. Можливі чотири покоління інтегрованих програм початкової і середньої професійної освіти [14, с.4].

Перше покоління, традиційне, коли ПТУ і технікум існують автономно, початкова професійна освіта разом із загальноосвітньою підготовкою займає три роки і з ним механічно поєднується навчання за програмою середньої професійної освіти. По суті, тут немає інтеграції. Це найзатратніший, з точки зору термінів навчання і використання бюджету, варіант.

Друге покоління навчальних програм ППО-СПО базується на їх інтеграції. ППО реалізується як і раніше, а із програм СПО вилучені навчальні елементи, які базуються на програмі НПО. Така інтеграція змінює зміст тільки програм СПО. Це дозволяє скорочувати термін навчання на рівні СПО з багатьох програм до одного року. Такі програми орієнтовані на підготовку стандартного робітника. А стандарт – це мінімум, і цей мінімум, не влаштовує сучасних роботодавців, вони вимагають підвищеної якості підготовки.

Тому потрібно переходити на третє покоління інтегрованих програм, коли зекономлений в результаті інтеграції час (а він суттєвий – до року) використовується для додаткового, передовсім, практичного навчання з метою підвищення кваліфікації робітника до рівня, якого потребує замовник.

На основі проведених розрахунків, 70 % професій ППО і спеціальностей СПО мають високу ступінь поєднання, яка дозволяє скорочувати терміни навчання до одного року. У відповідності з модернізацією професійної освіти, що проводиться у Москві, коледжі як державні заклади СПО реалізують послідовні та інтегровані програми основної загальної, середньої (повної) загальної, початкової і середньої професійної (базового і підвищеного рівня) освіти, сегментовані у відповідності з провідними галузями міського господарства і напрямками державно-громадського управління підготовкою робітничих кадрів і згруповані за територіально-галузевою і програмно-галузевою ознакою для підготовки з 96 професій ППО і 80 спеціальностей СПО [2, с.5-6]. Спираючись на ці дані, спеціалісти Науково-дослідного інституту розвитку професійної освіти розробили «Матрицю поєднання кваліфікацій (професій ППО і спеціальностей СПО) в умовах безперервності» (далі – Матриця), що дає можливість прослідкувати наявні і можливі траєкторії поєднання професій і спеціальностей в професійному освітньому середовищі міста, виявити вузькі місця і визначити розвиток інтеграційних процесів в безперервній професійній освіті [2, с.5-6; 13, с.267-270].

В Матриці представлені два види поєднання професій і спеціальностей: споріднені і частково споріднені. Під спорідненими професіями ППО і спеціальностями СПО слід розуміти такі, які мають одну і ту саму сферу діяльності, одні і ті самі об'єкти і засоби праці, подібні види діяльності по відношенню до об'єкту праці при відмінності виду професійних завдань (функцій).

Для прикладу, зробимо порівняння функцій робітника за професією ППО 1.10 «Радіомеханік» і техніка з спорідненою їй спеціальністю СПО 2014 «Технічне обслуговування і ремонт радіоелектронної техніки», для яких загальними є сфера діяльності (виробництво, яке включає сукупність засобів, методів і видів діяльності, які використовуються під час технічного обслуговування і ремонту радіоелектронної техніки), об'єкт праці (різноманітні радіотехнічні і радіоелектронні механізми) і засоби праці (комплекти спеціальних інструментів) [2, с.5-6].

Професійні функції радіомеханіка і техніка досить близькі при незначних відмінностях в змісті і класі типових професійних завдань. Зміст праці радіомеханіка визначено в рамках лише одного виду діяльності – виробничо-технологічного, а техніка – об'єднано в три основні види діяльності: виробничо-технологічну, організаційно-управлінську і

конструкторсько-технологічну. Тому, не дивлячись на наявні відмінності у професійній діяльності (функціях) радіомеханіка і техніка, ця професія і спеціальність є спорідненими. Отже, ми бачимо, що поєднання споріднених спеціальностей і професій є можливим, і тому його потрібно впроваджувати в життя.

У Москві продовжується позитивна динаміка інтеграції програм ППО – СПО. Кількість коледжів, що мають такі програми зросла до 49 при їх загальній кількості – 60. Кількість інтегрованих програм склала 59 % від їх загальної кількості [8, с.3-5].

Ще однією перевагою інтеграції є можливість слухачу, який поступив на програму ППО, продовжити в цьому самому коледжі свою професійну освіту за програмою СПО.

У випадку, якщо поєднання професії ППО і спеціальності СПО реалізуються в одному коледжі, витрати на створення навчально-матеріальної бази різко скорочуються, приблизно на 49 % [2, с.5-6].

Висновки. Таким чином, можна стверджувати, що інтеграція програм початкової і середньої професійної освіти створює:

1. Резерв навчального часу до одного року.
2. Резерв якості підготовки робітників не III, а IV-V кваліфікаційних розрядів.
3. Можливість ефективного використання бюджету.

Для того, щоб процес переходу на програми III покоління мав стимул, пропонується з 2008 навчального року здійснювати ліцензування програм тільки III покоління, тобто тільки підвищеного рівня кваліфікації.

Курс Москви на інтеграцію програм ППО і СПО знайшов підтримку в офіційній доповіді Міністерства освіти і науки РФ Держдумі: «Життя вичерпало початкове значення названих ступенів професійної освіти і поставило перед необхідністю інтеграції, яка відкриває перед ними якісно нові можливості».

Можна прогнозувати, що до 2010 р., а можливо і скоріше, розвиток експерименту буде вимагати постановки питання перед федеральними органами про інтеграцію не тільки навчальних програм, але і систем початкової і середньої професійної освіти з метою їхнього перетворення в єдину двохступеневу систему підготовки кваліфікованих робітничих кадрів. Уже зараз, 72 % випускників СПО працедавець ставить на робочі місця [5, с.14-15]. По суті, нині в Москві і Росії в цілому дві системи професійної освіти готують робітничі кадри, і обидві роблять це, за оцінками працедавців, погано.

Забезпечити радикальне підвищення якості підготовки робітничих кадрів можна на основі програм IV покоління. Перевага програм IV покоління в тому, що вони дозволять модернізувати не тільки програми СПО, але і програми ППО. Програми IV покоління відповідають сучасній концепції професійної освіти, мають модульну структуру і базуються на компетентісному підході.

Література:

1. Закон «О начальном и среднем профессиональном образовании в городе Москве» от 29 июня 2005 г. // Профессиональное образование. – 2006. – № 4. – С. 8-13.
2. Володарская А.А. О сопряжении профессий НПО и специальностей СПО // Профессиональное образование. – 2006. – № 4. – С. 5-6.
3. Гаськов В.М. Управление системой профессионального образования: Уч. пособие для рук. учрежд. Профобразования органов упр. обр. / Пер. с англ. Н.Н. Петрова. - Москва, ИРПО, 2001. – 288 с.
4. Карташова Н.Н. Модель реструктуризации региональной сети учреждений начального профессионального образования: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. – Москва, 2006. – 199 с.
5. Кулаков В.Н. Направления модернизации начального и среднего профессионального образования // Профессиональное образование. – 2006. – № 5. – С. 14-15.
6. Лисов В.И. Профессиональное образование столицы: устойчивое развитие // Профессиональное образование. – 2006. – № 8. – С. 3-5.
7. Основные показатели развития профессионального образования // Профессиональное образование. – 2006. – № 1. – С. 13.

8. Национальная доктрина образования. – Материалы Всероссийского совещания работников образования. - М., 2000.
9. Постановление Правительства Москвы «О городской целевой программе развития начального и среднего профессионального образования в городе Москвы “Рабочие кадры” на 2005-2007 годы» / Москва / <http://www.profedu.ru/rus/control/regulating-documentation/922.html>.
10. Постановление Правительства Москвы «О городской целевой программе развития начального и среднего профессионального образования в городе Москвы “Рабочие кадры” на 2008-2010 годы» / Москва / <http://www.profedu.ru/rus/control/regulating-documentation/922.html>.
11. Смирнов И.П. Москва открыта для сотрудничества // Профессиональное образование. – 2006. – № 1. – С. 8-10.
12. Смирнов И.П. Московский эксперимент: результаты и перспективы // Профессиональное образование. Столица. – 2007. - № 6. – С. 2-4.
13. Смирнов И.П. Экономическая функция профессионального образования. – Москва, 2007. – 320 с.
14. Читаева О.Б. Организационно-педагогические основы многоуровневого и многопрофильного профессионального образования // Профессиональное образование. – 2006. – № 4. – С. 4.
15. Закон Российской Федерации «Об образовании». – Москва, 1994.

В статье раскрыто процесс децентрализации начального профессионального образования в Российской Федерации, изложено суть и последствия этого процесса на примере Москвы, освещено один из путей реструктуризации начального профессионального образования и среднего профессионального образования путем создания профессиональных колледжей.

In the article the process of decentralization of primary vocational training in Russian Federation is exposed, the essence and the consequences of the given process is shown on the example of Moscow, one of ways of restructuring of primary vocational training and secondary vocational training is reflected through creation of vocational colleges.